

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Белова Дмитра Миколайовича

на дисертацію Чорної Софії Зіновіївни на тему «Правозахисна функція
судової влади в умовах конституційної реформи в сучасній Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

Актуальність теми дослідження обумовлена значенням судової
влади в розвитку правової державності в історії розвитку України,
в якій забезпечується всемірний захист прав і свобод людини. Стратегічне
значення в сучасній модернізації наших держави та суспільства полягає в
тому, що з однієї сторони, судова влада покликана гарантувати реальний
захист прав і свобод людини та громадянина, а з іншої – забезпечити
функціонування законодавчої та виконавчої влади в правовому просторі дії
Конституції та законів України.

Судова влада як різновид державної влади у взаємодії з іншими
видами влади повинна бути сильною, самостійною і незалежною,
професійною, організаційно відокремленою, легальною та легітимною,
володіти високим ступенем довіри в суспільстві, утверджувати
основоположні ідеї верховенства права та справедливості.

Протягом останнього десятиліття Україна перебуває в стані
перманентного реформування системи правосуддя, намагаючись
побудувати якісно нову судову владу. Основним базисом конституційних
змін при цьому повинні стати її зміцнення незалежності та самостійності.

Судова влада – частина державної влади, тому ефективність її
діяльності та якість організації – невід’ємна складова якості та ефективності
функціонування держави загалом. Суспільство повинно відчувати в наших
судах захист і довіряти судовій владі, що сприятиме підвищенню рівня
довіри до держави.

У зв'язку з цим маємо підстави для твердження що запропоноване С.З. Чорною дисертаційне дослідження «Правозахисна функція судової влади в умовах конституційної реформи в сучасній Україні» стосується актуальної теми сучасної науки конституційного права України. Адже здобувачкою здійснено ґрунтовний аналіз теоретичних і практичних засад до розуміння такої складної категорії, як судова влада, а також проблемних питань організації та діяльності судової влади як особливого інституту захисту прав і свобод людини та громадянина.

Аналіз досліджень у зазначеній сфері свідчить про недостатність уваги до питань виникнення, закономірностей розвитку та трансформації судової влади в Україні в умовах конституційної реформи. Беручи до уваги науково-теоретичні та методологічні напрацювання авторів, дисертантка сформулила комплексний погляд на проблему розвитку та удосконалення правозахисної функції судової влади, який дозволив розглянути різноманітні аспекти цього феномену, поєднати їх у межах цілісного дослідження, тим самим запобігти абсолютизації будь-якої точки зору на явище.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Сформульовані авторкою наукові положення, висновки і пропозиції обґрунтовані. Вони базуються на позиціях гармонійного поєднання наукових досягнень минулих років та сучасних методологічних підходів до пізнання правових явищ. Тематична спрямованість дисертаційного дослідження на осмислення сутності правозахисної функції судової влади в умовах конституційної реформи в сучасній Україні зумовила і використання відповідних методів верифікації одержаних дисертанткою наукових результатів.

Високий ступінь обґрунтованості отриманих результатів дослідження забезпечений використанням відповідних наукових методів. У підґрунтя методології дослідження, для вирішення окреслених завдань було покладено комплексний підхід, який полягає у використанні системи філософських,

загальнонаукових і спеціально-юридичних методів.

Застосування діалектичного, логіко-семантичного та формально-логічного методів досліджено понятійний апарат дисертаційного дослідження; історико-правовий метод дозволив проаналізувати генези становлення та розвитку правозахисної функції судової влади в історичній ретроспективі; порівняльно-правовий метод використано при дослідженні можливості використання зарубіжного досвіду щодо нормативно-правового регулювання правозахисної функції судової влади в Україні; методи логіко-юридичний, моделювання та формалізації дозволили сформулювати висновки та пропозиції щодо підвищення ефективності правозахисної функції судової влади в Україні; логіко-семантичний метод надав можливість виявити теоретико-правові основи понять «судова влада», «правозахисна функція судової влади», «міжнародні стандарти судового захисту прав людини» та удосконалити понятійний апарат дослідження; аналіз результатів наукових досліджень провідних фахівців із цієї проблеми здійснено за допомогою критичного аналізу; формально-юридичний метод використовувався при аналізі нормативних джерел дослідження, за допомогою цього методу виявлено сформульовано пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства України. На основі методу прогнозування визначено перспективи подальшого розвитку правозахисної функції судової влади в Україні в умовах конституційної реформи.

У цілому, не викликає сумнівів, що збалансоване використання загальнонаукових методів і методів спеціальних наук дозволило дисертантці комплексно розглянути проблеми реалізації правозахисної функції судової влади в умовах конституційної реформи, а також виробити рекомендації та пропозиції, що постають обґрунтованими, а отже і цікавими як з наукової, так і практичної точки зору.

Обґрунтованість одержаних авторкою наукових результатів підтверджується також використаною нею широкою джерельною базою, проведеною роботою щодо систематизації джерел та визначення підходів

до оцінки інформації, що в них містяться.

Достовірність і новизна положень та висновків, які виносяться на захист.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується їх апробацією у відкритому друку, обговоренням на наукових конференціях, круглих столах, семінарах і інших наукових заходах. Достовірність одержаних результатів підтверджується також не тільки їх суто науковою значущістю, як певною системою здобутих дисертантом нових знань, а й їх практичною затребуваністю на сучасному етапі проведення конституційної реформи судової влади в Україні.

Проведена дисертанткою кропітка науково-дослідна робота є результатом її власних напрацювань. Їх отримано в підсумку комплексного теоретико-правового дослідження існуючих у сучасній вітчизняній та зарубіжній юриспруденції концепцій та теоретичних положень про розуміння сутності правозахисної функції судової влади в умовах конституційного реформування.

Наукова новизна одержаних результатів у дисертаційній роботі С. З. Чорної охоплює низку положень, зокрема:

1. Запроновано авторське розуміння форм і алгоритмів здійснення правозахисної функції, яка є самостійною і пріоритетною функцією судової влади, що здійснюється у випадку порушення прав, свобод і законних інтересів людини.

2. Зроблено висновок, що ефективне виконання судовою владою своїх функцій можливе лише за умови її самостійності, яка забезпечується: по-перше, її цілковитою відокремленістю від інших гілок державної влади системі державного механізму; по-друге, неможливістю інших гілок державної влади здійснювати вплив на судову гілку влади.

3. З урахуванням зростаючої ролі судового права в національній правовій системі як самостійної галузі публічного права, яке не поглинає чи

підміняє процесуальні галузі права, а має власний предмет, особливий метод і принципи правового регулювання, а також перспективи прийняття власного кодифікованого джерела права до системи судового права запропоновано відносити систему науково-теоретичних, нормативно-правових та праксеологічних положень, що мають загальний засадничий характер і здійснюють безпосередній вплив на зміст і форми здійснення правозахисної функції судової влади в Україні.

4. Розроблено та обґрунтовано законодавчі пропозиції, які викладено в проекті Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про судоустрій і статус суддів” та Закону України „Про Вищу раду правосуддя”» щодо здійснення контролю за тривалістю розглядів судових справ, налагодженням співпраці між судами України та інших держав, введенням у судах посад координаторів у сфері медіації та міжнародної співпраці.

5. Запропоновано авторське розуміння поняття судової влади як самостійного виду державної влади, що має виключну компетенцію розглядати юридично значимі справи, вирішувати спори та конфлікти в суспільстві шляхом здійснення правосуддя, що реалізується судами в порядку, визначеному чинним законодавством з метою захист прав, свобод і законних інтересів людини.

6. Аргументовано положення про те, що судова влада забезпечує політичний баланс між законодавчою та виконавчою владою та є виразником політичної стабільності та рівня розвитку громадянського суспільства в державі, за своєю природою вона є політично нейтральною, виключно юридичною (правовою) владою.

7. У дисертації набули подальшого розвитку положення про судову гілку влади, основним структуроутворюючим і функціональним принципом організації якої визнається принцип розподілу державної влади. Судова влада визначає межі розсуду інших гілок державної влади, відтак її роль у механізмі розподілу влади полягає у стримуванні інших гілок державної

влади від порушень конституційної законності, а також захисті прав і свобод людини та громадянина в державі.

Узагальнюючи наведене можна зробити висновок про те, що дисертація С. З. Чорної виконана на високому науково-теоретичному рівні, має значну наукову та практичну цінність.

Структура дисертаційної дослідження логічно побудована, ключові проблеми сформульовані досить чітко, наукові положення достатньо обґрунтовані та достовірні. Загальні висновки та висновки з окремих питань теми дослідження мають вагомe значення для науки загальної теорії держави і права.

Повнота висвітлення результатів дослідження.

Основні положення і висновки дисертації відображено у 21 науковій публікації, з яких шість статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, дві статті – в іноземних наукових виданнях, тринадцять – у збірниках тез доповідей на науково-практичних конференціях, семінарах і круглих столах, що відповідає вимогам, які висуваються до дисертаційних досліджень. У публікаціях достатньою мірою відображені всі розділи дисертаційного дослідження. Автореферат відображає структуру дисертаційної роботи, а його зміст ідентичний основним положенням дисертації.

Зауваження до дисертації.

Оцінюючи, загалом, позитивно дисертаційне дослідження С.З. Чорної, зауважимо, що не всі авторські тези, твердження та міркування сприймаються як логічний підсумок емпіричних спостережень, що на достатньому рівні обґрунтовані. Деякі з них потребують додаткових роз'яснень і уточнень та можуть слугувати предметом для дискусії на прилюдному захисті дисертації.

1. У дослідженні правової природи та сутності судової влади основним структуроутворюючим і функціональним принципом організації цієї гілки влади дисертантка запропонувала розглядати принцип поділу

державної влади, мотивуючи це наступними аргументами: «В конституційній системі розподілу влади судова влада є самостійною і незалежною гілкою державної влади, що покликана служити суспільству та здійснювати правосуддя, вирішувати в судовому порядку правові спори та конфлікти. Судова влада визначає межі розсуду інших гілок державної влади, є правообмежувальним чинником у діяльності законодавчої, виконавчої влади та Глави держави» (стор. 203). Проте, судова влада не визначає і не може визначати межі розсуду інших «гілок» державної влади, бо вони властиво діють не на основі *розсуду*, а на основі *права* (верховенства права). Тому твердження авторки потребує додаткового обґрунтування.

2. У пункті 1.3 дисертації авторка доволі всебічно та повно розглядає проблематику розвитку судового права, аналізуючи основні ознаки судового права. У результаті такого наукового підходу дисертантці вдалось розкрити сутність судового права як комплексної галузі публічного права. Однак, на нашу думку, зазначене дослідження було б ще ґрунтовнішим, якби здобувачка проаналізувала співвідношення судового права із такими галузями вітчизняного права як конституційне право, цивільне процесуальне, кримінальне процесуальне, адміністративне процесуальне та господарське процесуальне право.

3. У вступі дисертаційної роботи зазначається чималий перелік українських науковців, які займались дослідженням проблем правової природи функціонування, організації судової влади, здійснення судочинства та ролі суду в процесі захисту прав людини та громадянина. Проте авторка не вказала низки добре знаних зарубіжних науковців та юристів-практиків з питань судового права, солідний науковий доробок яких розкриває різні аспекти правової природи та сутності судової влади, зокрема, це такі вчені як Тревор Аллан (Велика Британія), Арон Барак (Литовська Республіка), Антуан Гарапон (Франція), Річард Познер (США) та інші автори.

4. У підрозділі 3.2. авторка запропонувала визначення поняття судового права як самостійної галузі публічного права в національній правовій системі, що представляє собою сукупність юридичних норм, має власний предмет правового регулювання, особливий метод правового регулювання, принципи правового регулювання, а також заслуговує на прийняття власного кодифікованого джерела права. На нашу думку, потребує уточнення, до яких галузей права слід віднести судове право – матеріальної чи процесуальної?

5. Розглядаючи питання принципів організації й діяльності судової влади, одним з них дисертантка називає *доскопність правосуддя* (підрозділ 2.2 дисертації), розуміючи під цим принципом «гарантовану державою та забезпечену ефективними процесуальними і матеріально-правовими механізмами, можливість звернення до суду за захистом будь-якого порушеного права (інтересу), а також можливість впливати на процес розгляду, оскаржувати постанови судів будь-яких інстанцій до вищестоящего суду» (стор. 112).

Досліджуючи питання сутності гарантій доступності правосуддя, авторка звертає увагу на норми ч.ч. 2, 4 ст. 55 Конституції України. Проте, питання було б висвітлено більш глибоко, якби проблематика доступності реалізації права на звернення до суду була б розкрита також під призмою міжнародних стандартів доступності судового захисту, що закріплені в Європейській конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р. (ч. 1 ст. 6), з використанням аналізу відповідної судової практики Європейського суду з прав людини.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Вищенаведені зауваження стосуються лише окремих аспектів дослідження і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Чорної Софії Зіновіївни на тему «Правозахисна функція судової влади в умовах конституційної реформи в сучасній Україні». Вона є завершеною, самостійно підготованою дисертанткою

кваліфікаційною науковою працею, в якій містяться наукові положення та науково обгрунтовані результати у сфері галузі конституційного права, що вирішують важливе наукове завдання. Її зміст відповідає паспортній спеціальності 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Таким чином, за актуальністю обраї теми, науковою новизною одержаних результатів, практичним значенням та оформленням дисертаційна робота «Правозахисна функція судової влади в умовах конституційної реформи в сучасній Україні» відповідає вимогам пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, що ставляться до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук, а авторка дослідження – Чорна Софія Зіновіївна, за результатами та на підставі публічного захисту, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

**Офіційний опонент –
професор кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»
доктор юридичних наук, професор**

Д. М. Белов

